

DELSBO KYRKAS GRAVKAPELL

Antikvarisk medverkan i samband med byte av spåntak

Delsbo kyrka
Delsbo socken
Hudiksvalls kommun
Hälsingland
2010

Daniel Olsson

DELSBO KYRKAS GRAVKAPELL

Antikvarisk medverkan i samband med byte av spåntak

Delsbo kyrka
Delsbo socken
Hudiksvalls kommun
Hälsingland
2010

Rapport 2014:03
Daniel Olsson

Länsmuseet Gävleborgs rapportserie

Rapportserien innefattar rapporter inom länsmuseets verksamhetsområden arkeologi, bebyggelsehistoria, byggnadsvård, kulturmiljövård, etnologi, konst- och kulturhistoria.

Du kan själv ladda hem rapporter i PDF-format från länsmuseets hemsida www.lansmuseetgavleborg.se

Rapporter, böcker och mycket annat kan Du köpa/beställa i länsmuseets butik butiken@xlm.se eller 026-65 56 35.

Utgivning och distribution:

Länsmuseet Gävleborg

Box 746, 801 28 Gävle

Tel 026-65 56 00

www.lansmuseetgavleborg.se

© Länsmuseet Gävleborg 2014

Omslagsbild: Gravkapellet vid Delsbo kyrka efter omläggning av samtliga spånnytor. Foto från nordväst. Foto: Daniel Olsson, Länsmuseet Gävleborg, 2010-06-04.

Allmänt kartmaterial från Lantmäteriverket. Medgivande MS2010/01366.

ISSN 0281-3181

Print: Länsmuseet Gävleborg

INNEHÅLL

Sammanfattning.....	5
Bakgrund	5
Historik och beskrivning.....	5
Skadebild	6
Utförda åtgärder.....	7
Antikvariska ställningstaganden	8
Slutomdöme.....	9
Noter	11
Referenser	11
Arkiv.....	11
Otryckta källor.....	11
Administrativa uppgifter.....	11

Figur 1. Utdrag ur cX-länskarta med gravkapellet vid Delsbo kyrka markerat med en röd pil.

Figur 2. Gravkapellet från nordväst innan takomläggningen inleddes. Foto: Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg 2010-05-06.

SAMMANFATTNING

Under våren 2010 genomförde Hälsinge takspån, Kilafors, en renovering av Delsbo gravkapells tak. Samtliga spånklädda taktytor försågs med ny spåntäckning av takspån av senvuxen fura doppade i trätjära. Taket fick samma utformning som tidigare, men de nya spånen har mer varierande bredder än de ursprungliga spånen samt är kluvna istället för hyvlade. Den tidigare takpappen togs dock bort vid nyläggnen av spånen på samtliga taktytor. Vid undertakets avslutning vid takfoten togs ett antal ventilationsöppningar upp för att förbättra spåntaketets ventilation. Läns museet Gävleborg deltog som antikvariskt medverkande och efter slutbesiktningen upprättade Läns museet ett underlag för slutintyg och rekommenderade Länsstyrelsen att utfärda ett slutintyg efter avslutad takrenovering.

BAKGRUND

Under våren 2010 har Delsbo kyrkas gravkapell genomgått en takrenovering. Arbetet, som bestått av byte av samtliga takspån, har utförts av Hälsinge takspån, Kilafors, vilka även har tillverkat de nya spånen som har använts vid renoveringen. För arbetet har församlingen tilldelats kyrkoantikvarisk ersättning. Läns museet Gävleborg har deltagit som antikvariskt medverkande genom byggnadsantikvarie Daniel Olsson, som även har sammanställt denna rapport.

HISTORIK OCH BESKRIVNING

Gravkapellet vid Delsbo kyrka ritades av arkitekt Erik Fant och uppfördes i början av 1950-talet. Byggnaden, som har en korsformad planform, är uppförd i ett plan med underliggande källarvåning och placerad vid kyrkogårdens södra gräns, i en sluttning mot söder. Kapellet, som utgörs av ett enda rum, har entré mot kyrkogården i norr och källarvåningen som inrymmer kylrum och kisthiss

nås från söder. Byggnaden har gråfärgad putsad grund och vitslammade tegel-fasader med småspröjsade fönster i brun kulör och portar i samma färg. Kapellets tak utgörs av ett brant valmat tak med taktäckning med tjärade takspån samt överst ett kopparklätt krön. Över byggnadens mitt återfinns en hög korsförsedd spira.¹ Takspånen var före renoveringen centimetertjocka hyvlade spån lagda i trelagerstäckning och de låg på ett underlagstak av trä täckt med takpapp. Den nedersta takspånsraden på varje sida avslutas nedåt med en rad spetsiga takspån. Vid byggnadens östra och västra takfall är även takets sidokanter klädda med spån.

Sannolikt hade gravkapellets spåntak före renoveringen legat kvar sedan byggnaden uppfördes i början av 1950-talet. Några uppgifter om utförda takrenoveringar för gravkapellets del har inte påträffats.

Figur 3. Detalj av det västra takfallets nedersta del med skadade takspån före takomläggningen. Foto: Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg 2010-05-06.

SKADEBILD

Före den nu slutförda renoveringen var gravkapellets takspån i dåligt skick. Den östra sidan var dock allmänt sett i sämre skick än de övriga sidorna. Några takspån hade ramlat bort. Taket var dessutom lagt direkt på ett papptak vilket medförde att vatten som kom in under spånen ledde till rötskador i takspånen och att takkonstruktionen således blev för tät. Hur stora rötskador som fanns på den underliggande träpanelen var ej känt före renoveringen. Samtidigt fanns även önskemål att förbättra ventilationen mellan spåntaket och undertaket av trä.

Figur 4. Jonas Hugg, Hälsinge takspån, Kilafors, under arbete på gravkappellets södra takfall. Foto från sydväst, Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg 2010-05-19.

Figur 5. Detalj av det södra takfallet vid takfoten under omläggning. Panelbrädan nederst är utbytt. Det angränsade västra takfallet har kvar ursprunglig spåntäckning på takpapp. Foto från sydväst, Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg 2010-05-19.

UTFÖRDA ÅTGÄRDER

Hälsinge takspån, Kilafors, som utfört hela takomläggningen, har även tagit fram all takspån som har nyttjats vid renoveringen. Takspånen har spjälkats ur senvuxen furu och de har senare tjärdoppats innan transport till Delsbo.

Arbetet på plats vid gravkapellet inledde Hälsinge takspån med att resa byggnadsställningar kring byggnaden. För att inte låta taket ligga oskyddat under renoveringen har arbetet koncentrerats till ett takfall i taget med början på den norra sidan och sedan medsols kring byggnaden. Arbetet har utförts från byggnadsställningen samt med säkerhetslinor och selar, och tillfälliga plattformar för upplag av spån har satts fast ovanpå takfallen. Istället för hyvlade spån av relativt jämna dimensioner har taket försetts med kluvna spån av mer varierande bredd. Tjockleken och längden på spånen, läggning i tre lager samt utformning av anslutningar mellan taktytor och inklädnad av sidokanter med spån har utförts exakt lika som tidigare. All befintlig takpapp har tagits bort men inte ersatts av någon ny för att undvika framtida problem. Endast en undertaksbräda, intill takfoten på den södra sidan, behövde bytas ut. Takets kopparplåt vid nocken behövde ej åtgärdas.

I undertaket ytterkant på var och en av de fyra taksidorna har en rad med avlånga små ventilationsöppningar anordnats, med cirka 25–30 centimeters avstånd mellan öppningarna, för att förbättra spåntaket ventilation.

Efter renoveringens avslutning fick taket stå två år och därefter ströks det i sin helhet med traditionell trätjära under 2012.

Figur 6. Detalj av takets nedersta del på ett av takfallen efter omläggning med ny takspån. Foto: Daniel Olsson, Länsmuseum Gävleborg 2010-05-19.

ANTIKVARISKA STÄLLNINGSTAGANDEN

Då takets spån hade tjänat ut fanns det inte någon möjlighet att behålla någon ursprunglig taktyta och det ansågs ej heller nödvändigt då avsikten var att taket skulle få samma utformning även efter renoveringen. På två punkter skiljer dock det nya taket sig från det tidigare, nämligen vad gäller spånens bredd som efter renoveringen varierar mer än tidigare samt att spånen är kluvna istället för hyvlade. Länsmuseum bedömer dock att upplevelsen av taket som helhet inte har förändrats i någon påtaglig grad då spånen i övrigt har samma tjocklek, synlig längd samt utformning på den nedersta spånraden som före renoveringen. Bytet från hyvlade till kluvna spån innebar en skillnad mot tidigare, men då spånens

förväntade livslängd därigenom sannolikt kan bli betydligt längre ansåg Läns museet att detta kunde accepteras i detta fall.

Ur antikvarisk synpunkt hade det dock varit önskvärt om frågan om spånens utformning och dimensioner hade kunnat diskuteras innan framtagningen av spån påbörjades, men då Läns museet kom in i detta projekt var spånen redan tillverkade och det fanns därför ingen möjlighet att i detta skede ha någon diskussion om takets detaljutformning. Inför framtida projekt är det bra om frågor av detta slag kan diskuteras innan framtagning av spån påbörjas.

Upptagningen av långsmala öppningar för att förbättra spåntakets ventilation har utförts på ett sådant sätt vid undertakets ytterkant vid respektive takfot att håltagningarna knappast kan upptäckas om man inte har kännedom att de finns där.

Figur 7. Gravkapellets östra fasad med nylagda takspån på takfallet. Foto från öster: Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg, 2010-06-04.

SLUTOMDÖME

Takrenoveringen har på ett självständigt sätt utförts av Hälsinge takspån, Kilafors i samråd med församlingen och Läns museet. Uppdraget har i huvudsak utförts i enlighet med villkoren i Länsstyrelsens beslut. Se avsteg under rubrik Antikvariska ställningstaganden ovan. Efter slutbesiktningen 2010-06-04 upprättade Läns museet ett separat underlag för slutintyg och rekommenderade Länsstyrelsen att utfärda slutintyg för renoveringen.

Figur 8. Pall med nytillverkade tjärdoppade takspån till gravkapellet. Foto från sydost, Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg 2010-05-06.

Figur 9. Gravkapellet vid Delsbo kyrka efter avslutad takrenovering. Foto från sydväst, Daniel Olsson, Läns museet Gävleborg 2010-06-04.

NOTER

1. Olsson 2004, kapitel 2.4, Gravkapellet.

REFERENSER

Arkiv

Länsmuseet Gävleborg, ärendearkiv: Delsbo kyrka

Otryckta källor

Grunnesjö, Lars. Delsbo församling, muntlig uppgift, mars 2013

Hugg, Mats. Hälsinge takspån, muntliga uppgifter, maj-juni 2010

Länsstyrelsen Gävleborg. Tillstånd till byte av spåntak på gravkapell vid Delsbo kyrka, Delsbo socken, Hudiksvalls kommun, Hälsingland

Olsson, Daniel (2004). ”Delsbo kyrka, karaktärisering, kapitel 2.4. Gravkapellet”. Ingår i: *Delsbo kyrka, Vård- och underhållsplan*, Uppsala stift, Uppsala.

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Länsstyrelsens dnr: 433-16076-08

Beslutsdatum: 2008-10-20

Länsmuseets dnr: 144/312

Uppdragsgivare: Delsbo församling

Besiktningstillfälle: 2010-05-06, 2010-05-19, 2010-06-04

Projektledare: Daniel Olsson

Fastighet: Delsbo kyrka

Socken: Delsbo

Kommun: Hudiksvall

Dokumentationshandlingar som förvaras i Länsmuseet Gävleborgs arkiv:

Foton	2010-05-06	Dg 13-0277-0281
	2010-05-19	Dg 13-0282-0312
	2010-06-04	Dg 13-0313-0327

Beslut från Länsstyrelsen

Underlag för slutintyg

Offert från Hälsinge takspån

LÄNSMUSEET GÄVLEBORG, BOX 746, 801 28 GÄVLE. TEL 026-65 56 00. WWW.LANSMUSEETGAVLEBORG.SE
BESÖKSADRESS: SÖDRA STRANDGATAN 20, GÄVLE.

